

Jej treści posiadają bardzo czytelny przekaz istotnych problemów kultury metafizycznej i ich interpretację. Na uwagę zasługuje też szeroka bibliografia, która stanowi ważne odniesienie do myśli filozoficzno-religijnej w historii. Dlatego książka ta z pewnością powinna być doceniana przez studentów filozofii, katechetyki, teologii, nauczycieli akademickich oraz osób związanych w różnoraki sposób z myślą religijną.

Ks. Mirosław Stanisław Wierzbicki SDB
(Papieski Uniwersytet Salesjański, Rzym)

A. Zellma, *Profesjonalny rozwój nauczyciela religii*, Wydział Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2013, ss. 358.

Cechą współczesnego społeczeństwa są gwałtowne przemiany w wielu sferach życia. Każdy z nas jest codziennie uczestnikiem przeobrażeń kształtujących nową rzeczywistość. Dziś zmiana staje się normą, regułą, zasadą funkcjonowania. Postęp w jednej dziedzinie życia pociąga za sobą konieczność przekształcenia kolejnych obszarów. Wprowadzane zmiany mają na celu modyfikację lub zmianę tego, co istniało do tej pory. Jako ich rezultat oczekuje się polepszenia funkcjonowania człowieka we wszystkich niemal sferach życia.

Powyższe współczesne przeobrażenia wymuszają – zdaniem Pani Profesor Anny Zellma – również zmiany organizacyjne w działalności katechetycznej Kościoła katolickiego, kształtując **nową jakość pracy i działań ewangelizacyjnych** katechetów. A. Zellma w swojej najnowszej książce świadomie i konsekwentnie ukazuje potrzebę zmiany tradycyjnych form szkoleń i spotkań formacyjnych katechetów. Zmieniająca się rzeczywistość polityczno-ekonomiczna, przemiany dokonujące się w obyczajowości, kulturze – zdaniem Autorki publikacji *Profesjonalny rozwój nauczyciela religii* – nie pozostają bez wpływu na współczesnego ucznia, na jego poglądy, postawy, oceny, wybory. Kolejne pokolenia ustawicznie się przeobrażają, tworząc nową rzeczywistość edukacyjną, dlatego zmianie ulega także formacja nauczyciela religii (s. 13). Reformy systemu szkolnictwa, zmiany podstawy programowej wymagają od nauczycieli szeroko rozumianych kompetencji. Jakim zmianom/przemianom w takiej rzeczywistości ulega istota zawodu/powołania nauczyciela religii? Co we współczesnej szkole oznacza bycie „profesjonalnym” nauczycielem religii? Jakie są aspekty i obszary profesjonalnego rozwoju nauczyciela religii? Szczegółowe odpowiedzi na powyższe pytania można znaleźć w opracowaniu Anny Zellma, zatytułowanym *Profesjonalny rozwój nauczyciela religii*.

Tej obszernej monografii należy się przyjrzeć uważnie co najmniej z czterech powodów. Po pierwsze, jest doskonałym podręcznikiem na temat integralnej i per-

manentnej formacji nauczyciela religii, drogą odkrywania własnego powołania. Po drugie, zawarta w niej wielowątkowość i ukryte bogactwo różnorodnych treści dostarczają czytającemu satysfakcji intelektualnej. Po trzecie, każdy katecheta zainteresowany swoim profesjonalnym rozwojem znajdzie w niej model rozwoju, punkt jego aktualnego odniesienia i drogę doskonalenia samego siebie w wymiarze osobistym i zawodowym. Po czwarte, jest to jedyne szczegółowe opracowanie katechetyczne, bezpośrednio ukazujące pełny obraz profesjonalnego rozwoju nauczyciela religii.

Anna Zellma sytuuje akt interpretacji profesjonalnego rozwoju nauczyciela religii w szeroko pojętym zakresie kwalifikacji zawodowych. Do nich zalicza nie tylko kompetencje dydaktyczne, pedagogiczne, psychologiczne, które ujawniają się w toku interakcji edukacyjnych, ale również kształtowanie postaw moralnych i religijnych. Wiedza teologiczna i pedagogiczna pozyskana w czasie studiów jest tylko początkiem drogi profesjonalnego rozwoju zawodowego. Zasada ustawiczności w książce Anny Zellma znajduje w całej pełni swe uzasadnienie:

[...] nauczyciel religii jest zobowiązany do świadomego rozwoju, doskonalenia siebie i pracy nad sobą przez całe życie zawodowe. W procesie tym ważną rolę odgrywa jego aktywność własna, która sprawia, że staje się on podmiotem zdolnym do odpowiedzialnego wypełniania powinności i realizowania nowych wyzwań edukacyjnych. Aktywność ta wiąże się wprost z permanentną formacją i znajduje wyraz w zaangażowaniu nauczyciela religii w doskonalenie siebie w różnych obszarach życia indywidualnego i zawodowego (s.14).

Autorka ukazuje pewną zależność pomiędzy rozwojem nauczyciela a ucznia. Trudno nauczycielowi religii wpływać na wszechstronny rozwój ucznia, gdy sam nie jest otwarty na zmiany i rozwój swoich kompetencji.

Mimo znamiennej różnorodności analizowanych przez Annę Zellma dokumentów Magisterium Kościoła katolickiego, dokumentów Konferencji Episkopatu Polski, dokumentów papieskich, dokumentów prawa oświatowego oraz tekstów psychologicznych, pedagogicznych, socjologicznych, teologicznych, katechetycznych, między innymi takich autorów jak: I. Dzierzgowska, T. Bauman, A. I. Brzezińska, J. Elliott, E. Erikson, H. Kwiatkowska, J. Homplewicz, Z. Marek, M. Majewski, J. Szpet, S. Łabendowicz, K. Misiaszek, R. Murawski, widoczna jest tematyczna spójność, pozwalająca wszystkie teksty spiąć jedną kłamrą: profesjonalnego rozwoju nauczyciela religii.

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż Autorka w swoim wyczerpującym opracowaniu wyraźnie i wielokrotnie akcentuje aktywność własną nauczyciela religii, jego motywację wewnętrzną i zaangażowanie we własny profesjonalny rozwój. Osobowość nauczyciela religii, a szczególnie jego uzdolnienia, zalety i zdolności odgrywają w pracy katechetycznej szczególną rolę. Przymioty ludzkie i chrześcijańskie katechety wpływają na efektywność i jakość szkolnego nauczania religii. W sposób świadomy i konsekwentny Autorka stawia na pierwszym miejscu jego formację religijną, moralną i duchową.

Prowadząc dialog z uczniami, nauczyciel religii ujawnia, kim jest jako człowiek i osoba powołana przez Boga do wypełniania misji nauczania i wychowania chrześcijańskiego, a przeto także ujawnia swój profesjonalizm zawodowy (s. 397).

Struktura kompozycyjna pracy Anny Zellma obejmuje pięć głównych kręgów tematyczno-problemowych. Pierwszy z nich koncentruje się na rozwoju nauczyciela religii w ujęciu psychologiczno-pedagogicznym. Istotną jednak wartość w procesie permanentnej formacji nauczyciela religii ma – zdaniem Autorki – humanistyczne ujęcie rozwoju nauczyciela, dlatego w tym kontekście opisuje ona osobowościowe i społeczne uwarunkowania profesjonalnego rozwoju (s. 29-80). Rozdział drugi wprowadza czytelnika w katechetyczne aspekty profesjonalnego rozwoju nauczyciela religii. Ukazuje najpierw tożsamość katechety, kształtowaną przez fakt bycia nauczycielem wiary, ze szczególnym wyakcentowaniem postaw moralno-religijnych oraz z uwzględnieniem właściwości osobowych (ss.81-132). Obszary rozwoju zawodowego nauczyciela religii Autorka omawia w rozdziale trzecim. Punktem wyjścia jej analiz jest przedstawienie wymagań wynikających z możliwości awansu zawodowego. W związku z tym uwzględnia ona specyfikę aktywności pedagogicznej nauczyciela religii, wynikającą z powołania katechetycznego, łącząc ją z zadaniami organizacyjnymi, dydaktycznymi, wychowawczymi, opiekuńczymi (ss.133-195). W czwartym rozdziale ukazane są strategie twórczego rozwoju zawodowego nauczyciela religii. Autorka omawia planowanie rozwoju zawodowego, formy doskonalenia zawodowego i sposoby jego stymulowania (ss.196-245). W ostatnim, piątym, rozdziale uwzględnia perspektywę profesjonalnego rozwoju nauczyciela religii. Dynamika zmian społecznych, kulturowych i edukacyjnych wywiera bezpośredni wpływ na rolę i zadania nauczyciela religii, dlatego Autorka poddaje pod analizę *coaching* i *mentoring* oraz *portfolio* jako formę doskonalenia nauczyciela religii. Wymienione formy i techniki mają na celu wyzwolić twórczość w aktywności zawodowej. Autorka zwraca również uwagę na interakcyjny charakter doskonalenia zawodowego, a w końcowej części rozdziału akcentuje znaczenie technologii informacyjnej w aktywności dydaktyczno-wychowawczej nauczyciela religii oraz konieczność permanentnej e-edukacji (ss.246-296). Całość pracy zamyka zakończenie. Zawiera ono podsumowanie prowadzonych analiz wraz z wnioskami wysuniętymi pod adresem praktyki związanej z permanentną formacją nauczyciela religii (s. 297-305).

Taka pięciodzielna, szczegółowa konstrukcja pozwala na sformułowanie tezy, że książka *Profesjonalny rozwój nauczyciela religii* pomyślana została jako ze wszech miar ambitne dzieło. Może ono spełniać wielorakie funkcje, m.in. być dla katechetów punktem diagnostycznym ich profesjonalizmu zawodowego. Z kolei dla osób odpowiedzialnych w diecezjach za permanentną formację nauczyciela religii stanowi rzetelną instrukcję, zawierającą teoretyczną i praktyczną wiedzę na temat procesu profesjonalnego rozwoju nauczyciela religii.

Widoczna erudycja Autorki, ujawniająca się w biegłej analizie pieczołowicie zebranej polskiej i anglojęzycznej literatury, zgromadzonej na prawie czterdziestu

stronach, nie przytłacza czytelnika, ale prowadzi go przez koncepcyjny, przemyślany, logiczny, uporządkowany wykład na temat profesjonalnego rozwoju nauczyciela religii, zachęca do refleksji, inspiruje do zmiany dotychczasowych zaistniałych form wychowania chrześcijańskiego, pokazując jego zasadność.

Ostrość sądów dotyczących oceny aktualnego stanu kompetencji nauczycieli religii, ich braku znajomości reguł psychologii, pedagogiki czy w wielu przypadkach niepodjęcia przez katechetów wysiłku związanego z rozwojem religijnym, duchowym, których Autorka nie unika, chociaż może u niektórych wzbudzać ambiwalentne uczucia, wydaje się koniecznym elementem rzetelnej debaty o stanie aktualnego poziomu profesjonalnego rozwoju nauczyciela religii i pobudzać do zmiany dotychczasowych form permanentnej formacji katechetów w diecezjach.

Niewątpliwą trudnością, z jaką musiała się zmierzyć Autorka, była konieczność skonfrontowania i zestawienia różnych koncepcji profesjonalnego rozwoju nauczyciela oraz poddania ich krytycznej analizie i odniesienia do sytuacji zawodowej nauczyciela religii. Kolejną niedogodnością w studiach nad twórczym rozwojem nauczyciela religii była specyfika samego przedmiotu badań, który w swym teoretycznym opracowaniu nastawiony jest na praktyczne wykorzystanie.

Książka Anny Zellma jest godna polecenia. Pod powierzchnią pedagogicznych, psychologicznych, teologiczno-katechetycznych teorii ujawnia się profesjonalny dyskurs Autorki, który wyraża jej zdolność do budowania (niełatwych) połączeń teorii z praktyką.

Magdalena Stach-Hejosz

Peryferie wiary wyzwaniem dla Kościoła, red. W. Przygoda, M. Fijałkowski, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015 (Teologia pastoralna w Polsce 4), ss. 261, ISBN 978-83-8061-009-5.

Papież Franciszek w ogłoszonej 24 listopada 2013 roku adhortacji apostołskiej *Evangelii gaudium* podkreślił, iż każdy chrześcijanin i każda wspólnota kościelna powinni wyjść z własnej wygody i zdobyć się na odwagę, by „dotrzeć na wszystkie peryferie świata, potrzebujące światła Ewangelii” (nr 20). Zsekularyzowanych peryferiów wiary chrześcijańskiej nie trzeba szukać gdzieś w odległych krajach świata. One są blisko nas, są wokół nas, niekiedy są także w nas. Problem coraz wyraźniej zauważalnych połączy „terytoriów postchrześcijańskich” jest wielkim wyzwaniem dla Kościoła także w Polsce, a w związku z tym także istotnym przedmiotem badań i refleksji teologów pastoralnych. W kontekście nasilającego się zjawiska sekularyzacji w krajach zachodnich, Paweł VI w adhortacji apostoł-